

USE AND IMPORTANCE OF STRING INSTRUMENTS IN UZBEKISTAN ORCHESTRAS

Khayrullaev Nodirbek Khayrullaevich

Acting professor of State Institute of Art and Culture of Uzbekistan

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12564368>

ARTICLE INFO

Received: 20th June 2024

Accepted: 26th June 2024

Online: 27th June 2024

KEYWORDS

Uzbek folk instruments
orchestra, international
music festivals, stringed
instruments, melodic,
harmonic, rhythmic, rubob,
oud, tanbur, sato, harmony,
repertoire.

ABSTRACT

The rich musical heritage of Uzbekistan cannot be imagined without stringed instruments. These instruments are important in the preservation and development of national musical traditions. In this article, we tried to consider the use and importance of string instruments in the orchestras of Uzbekistan, how widespread they are and what role they play in musical works.

O'ZBEKISTON ORKESTRALARIDA TORLI-MIZROBLI CHOLG'ULARNING QO'LLANISHI VA AHAMIYATI

Xayrullaev Nodirbek Xayrullaevich

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti dotsent v.b.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12564368>

ARTICLE INFO

Received: 20th June 2024

Accepted: 26th June 2024

Online: 27th June 2024

KEYWORDS

O'zbek xalq cholg'ulari
orkestri, xalqaro musiqiy
festivallar, torli-mizrobli
cholg'ular, melodik,
garmonik, ritmik, rubob, ud,
tanbur, sato, uyg'unlik,
repertuar.

ABSTRACT

O'zbekistonning boy musiqiy merosi torli-mizrobli cholg'ularsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Ushbu cholg'ular milliy musiqiy an'analarni saqlash va rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston orkestrlarida torli-mizrobli cholg'ularning qo'llanishi va ahamiyati haqida so'z yuritishda, ularning qanday keng tarqalganligi va musiqiy asarlarda qanday rol o'ynashini ushbu maqolada ko'rib chiqishga harakat qildik.

Kirish:

O'zbek xalq cholg'ulari orkestrlarida torli-mizrobli cholg'ularning ahamiyati juda katta. Bu tur cholg'ular, O'zbekistonning milliy musiqa va xalq san'ati identifikatsiyasini saqlashda, musiqaviy yodgorligini ta'minlashda va kulturaviy bog'ini ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Torli-mizrobli cholg'ular, O'zbekiston xalq musiqasining asosiy qismi sifatida hisoblanadi.

Ular milliy ifoda uslubi va musiqa turlari orqali O'zbekiston xalqining madaniy va musiqaviy identifikatsiyasini ta'minlashda katta ahamiyatga ega.

Torli-mizrobli cholg'ular orkestrda asosiy melodik yo'nalishlarni ta'minlaydi. Ularning tovushlari milliy ohanglarni, xalq kuylarini va zamonaviy asarlarni yanada boyitadi. Masalan, rubob va gijjak cholg'ulari bu borada muhim rol o'ynaydi, ular o'zlarining boy va chuqur tovushlari bilan asarlarni bezatadi. Ushbu cholg'ular orkestrda muvozanat va uyg'unlik yaratishda katta ahamiyatga ega. Torli-mizrobli cholg'ular orkestrning umumiy tovush palitrasini kengaytiradi, asarlarni yanada boy va rang-barang qiladi. Tanbur va dutar kabi cholg'ular bu vazifani a'lo darajada bajaradi. Doira va boshqa ritmik torli-mizrobli cholg'ular orkestrning ritmik asosini ta'minlaydi, asarlarni dinamik va hayajonli qiladi. Ritmik cholg'ular orkestrning ohangdor qismlarini qo'llab-quvvatlaydi va umumiy ijroni jonlantiradi. Doira bu borada eng muhim cholg'ulardan biri hisoblanadi.

Rubob - qadimiy torli cholg'u bo'lib, uning boy va ifodali tovushi orkestrning melodik va harmonik ko'rinishiga katta hissa qo'shadi. Rubobning torlari va uning chiroyli tovushi orkestrning eng muhim cholg'ularidan biriga aylantiradi. Rubob ko'plab an'anaviy O'zbek kompozitsiyalarida muvaffaqiyatli qo'llaniladi. "Shashmaqom" kabi an'anaviy musiqiy janrlarda rubob orkestrning ajralmas qismi hisoblanadi. U an'anaviy asarlarni ijro etishda melodik va ritmik asosni ta'minlaydi. O'zbekistonda va xalqaro musiqiy festivallarda rubobning orkestrda qo'llanilishi keng tarqalgan. Bu tadbirlar orqali rubobning imkoniyatlari va uning orkestrdagi o'rni ommalashmoqda. Rubob bilan ijro etilgan asarlar nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham katta qiziqish uyg'otadi.

O'zbekistondagi musiqa maktablari, oliy o'quv yurtlarida rubobni orkestrda ijro etish bo'yicha maxsus kurslar va darslar tashkil etilgan. Bu esa yosh ijrochilarning rubobni nafaqat yakkaxon, balki orkestr tarkibida ham muvaffaqiyatli ijro etish imkoniyatini oshiradi. Zamonaviy O'zbek kompozitorlari ham rubobni orkestr kompozitsiyalarida faol qo'llashmoqda. Bu asarlar yangi zamonaviy uslub va an'anaviy cholg'ularning uyg'unligi orqali o'ziga xos va esda qolarli bo'ladi. Zamonaviy orkestr asarlarida rubob yangi imkoniyatlarni ochib beradi va musiqaning boyligini namoyish etadi.

Tanbur- qadimiy torli cholg'ular qatoriga kiradi va uning chuqur, boy tovushi orkestrga o'ziga xos rang bag'ishlaydi. Tanbur xalq musiqasi va klassik asarlarda keng qo'llaniladi. Tanbur orkestr tarkibida turli xil vazifalarni bajaradi, bu esa uni boshqa cholg'ular orasida ajralib turadigan qiluvchi omildir. Tanburning ovozi baland va boy, shu sababli u orkestrda melodik vazifani bajarishda muvaffaqiyatli qo'llaniladi. Uning torlari orqali ijro etilgan melodiya orkestrning umumiy tovushiga o'ziga xoslik qo'shadi. Tanburning melodik imkoniyatlari ayniqsa xalq qo'shiqlarini va dostonlarini ijro etishda keng qo'llaniladi. Tanbur ko'plab an'anaviy O'zbek kompozitsiyalarida muvaffaqiyatli qo'llaniladi. "Shashmaqom" kabi an'anaviy musiqiy janrlarda tanbur orkestrning ajralmas qismi hisoblanadi. U an'anaviy asarlarni ijro etishda melodik va ritmik asosni ta'minlaydi. O'zbekistonda va xalqaro musiqiy festivallarda tanburning orkestrda qo'llanilishi keng tarqalgan. Bu tadbirlar orqali tanburning imkoniyatlari va uning orkestrdagi o'rni ommalashmoqda. Tanbur bilan ijro etilgan asarlar nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham katta qiziqish uyg'otadi.

Sato- zamonaviy O'zbek kompozitorlari ham satoni orkestr kompozitsiyalarida faol qo'llashmoqda. Bu asarlar yangi zamonaviy uslub va an'anaviy cholg'ularning uyg'unligi orqali

o'ziga xos va esda qolarli bo'ladi. Zamonaviy orkestr asarlarida sato yangi imkoniyatlarni ochib beradi va musiqaning boyligini namoyish etadi.

Ud- O'zbekistonda musiqiy an'analar chuqur ildiz otgan va xalq musiqasi asrlar davomida rivojlanib, boyib borgan. Ud cholg'usi bu musiqiy merosning muhim qismidir. Ud cholg'usining o'ziga xos tovushi va uning orkestrdagi roli milliy musiqani yangi darajaga ko'taradi. Ud cholg'usi Yaqin Sharq va Markaziy Osiyo musiqasida keng qo'llaniladigan qadimiy torli cholg'udir. Uning kelib chiqishi miloddan avvalgi davrlarga borib taqaladi. Ud cholg'usi 11 yoki 12 ta tor bilan jihozlangan bo'lib, bu torlar yog'och korpusga o'rnatilgan. Uning ovoz qutisi yumaloq shaklda bo'lib, tovushning keng diapazonda yoyilishini ta'minlaydi. Ud cholg'usining tovushi boy va ifodali bo'lib, u orkestrda muhim o'rin egallaydi. Ud cholg'usi orkestrda asosiy melodik yo'nalishlarni ta'minlaydi. Uning boy va chuqur tovushi milliy ohanglarni va xalq kuylarini yanada boyitadi. Ud cholg'usi orkestrda muvozanat va uyg'unlik yaratishda muhim rol o'ynaydi. Uning tovushi orkestrning umumiy tovush palitrasini kengaytiradi va asarlarni yanada boy va rang-barang qiladi. Ud cholg'usi orkestrdagi boshqa cholg'ular bilan uyg'unlashib, musiqiy asarlarning ifodaliligini oshiradi.

Xulosa:

Torli-mizrobli cholg'ular qadimiy cholg'ulardan hisoblanib, bu cholg'ularda o'zbek xalqi musiqa madaniyatining rivoji yaqqol namoyon bo'ladi. Ulardan taralayotgan sadolarda xalqimizning yillar davomida boshidan kechirgan quvonchi, dardi, orzu-umidlari aks etadi. O'zbekiston orkestrlarida torli-mizrobli cholg'ularning qo'llanishi milliy musiqiy merosni saqlash va rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu cholg'ular orkestrlarning boy va rang-barang repertuarini yaratishga yordam beradi, ularga o'ziga xos milliy ruh bag'ishlaydi va musiqiy asarlarni yanada jozibador qiladi. Torli-mizrobli cholg'ular O'zbek musiqasining ajralmas qismi bo'lib, ular orkestrlarning yorqin va ifodali chiqishlarini ta'minlaydi. O'zbek orkestrlarida bu cholg'ularning qo'llanishi milliy an'analarni yangi avlodlarga yetkazishda muhim vositadir. Ularning boy va ifodali tovushi orkestrning melodik, garmonik va ritmik jihatlarini boyitadi. Torli-mizrobli cholg'ular milliy an'analarni yangi avlodlarga yetkazishda va milliy musiqani jahon sahnasida tanitishda muhim vositadir. Shu sababli, bu cholg'ularning O'zbekistondagi orkestrlari repertuarida alohida o'rin egallaydi va milliy musiqaning ajralmas qismi sifatida qadrlanadi.

References:

1. Mirziyoyev Sh.M. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi.
2. "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 02.02.2022 yildagi PQ-112-son
3. Akbarov I. O'zbek xalq musiqasi. — Toshkent: 1959.
4. Jumayev J "Milliy cholg'ular tarixi va evolyutsiyasi" Toshkent 2016 y.
5. Karomatov F. O'zbek cholg'u musiqasi. — Toshkent: 1971.
6. Fitrat. O'zbek klassik musiqasi . — Toshkent: 1993.
7. O'.Toshmatov, S.Turatov "Ko'hna cholg'ular ijrochiligi" Toshkent: 2016 y.
8. Akbarov I.A. Musiqa lug'ati – Toshkent: O'qituvchi,1997. – 384bet
9. S. Begmatov O'zbek an'anaviy cholg'ulari. - Toshkent: Yangi nashr, 2008.

10. Jumayev S. Milliy cholg'ular tarixi va evolyutsiyasi. - Toshkent: "Kamron Press" 2017.